

Bu yazının tüm hakları yazara aittir.

Kadınların spor tarihi bir mücadele tarihidir

Günümüzde spor alanında kadının konumunun ve bu alanda kadınların yürüttüğü mücadelenin nereden doğduğunu anlayabilmek için tarihi bilmek önemlidir. Spor tarihini ya da özelde kadının spor tarihindeki yerini bilmek, aynı zamanda kadınlık ve erkeklik söylemlerinin tarihsel olarak nasıl inşa edildiğini ve toplumsal gerçekler olarak günümüze nasıl taşındığını anlayabilmek için de önemlidir.

Kadınların spor tarihindeki yeri ve sporun gelişimindeki rolleri üzerine yazılı kitap ya da araştırma sayısının azlığı kadınların spor tarihindeki yerini göstermekte. Antik Yunan'ın vatandaşları olan beyaz erkekler için düzenlenen spor etkinlikleri 19.yüzyıl Viktorya zamanında da çok farklı bir işleve sahip olmamış. Spor yapan kadınlar olmuş tabii ki hatta spor tarihini yönlendiren kadınlar da olmuş. Fakat spor tarihinin de erkekler tarafından erkekler için yazılmış olması, kadınların tarih sayfasında yer bulamamalarının nedeni olmuş. Örneğin, kadınların ilk Olimpiyatlarda sporcu kimlikleri ile var olmamalarına rağmen, spor tarihinin ilk sayfalarında erkekler kadar olmasa da sporcu olarak yer aldıklarına dair bazı arkeolojik bulgular bulunmakta. Fakat bu bulguların spor tarihi kitaplarında yer bulması uzun bir süreci gerektirmiş.

Kadınlar için spor tarihi bir mücadele tarihidir. Kendileri için yasak olan Olimpiyatlara sporcu kimliğiyle katılabilmek, okullarda, kolejlerde kendi spor liglerini kurabilmek, spor kulüplerine üye olabilmek, organizasyonlarda liderlik konumlarında bulunabilmek için yürütülen bir mücadele. Bu mücadelede spor ve kadın örgütlerinin başarıları kadar bu mücadeleyi etkileyen dünya kadın hareketinin de katkısı büyük. Bu yazının öncelikli konusunun kadın ve spor tarihi için bir dönüm noktası olarak kabul edilen Viktorya döneminde kadınların spora katılım biçimleri olması nedeniyle, kadın hareketi ve sporu bir başka yazıya bırakıyorum.

Spor alanında kadın mücadelesini anlayabilmek için de bu mücadeleyi ataerkil güç ilişkilerinin tarihsel sürecinde konumlandırmak gerek. Farklı tarihsel dönemlerde kadınlık ve erkeklik tanımları toplumsal ve kültürel bağlamda nasıl kuruldu ve bu tanımlar çerçevesinde spor nasıl biçimlendi, kadınlar sporda nasıl katıldı?

Antik Yunanda spor, vatandaş olan erkeklerin (köleler ve kadınlar hariç) erkekliklerinin ve güçlerinin kutsanmasının önemli bir aracıydı. Bu kutsanmanın ödüllendirilmesi gerektiğinde erkekleri alkışlayan seyirciler ise kadınlardı. Namusu, tevazuyu, güzelliği, iyi eşi ve iyi anneyi temsil eden kadının gücün kutsandığı Olimpiyatlarda yeri yoktu. Erkek Olimpik kahramanı, gücü, savaşçıyı ve akli temsil ediyordu ve bu Olimpik kahraman o dönemin kadın idealiyle çatışıyordu. Kadınlar Olimpiyatlara katılamıyordu ama

bazı kaynaklarda Roma hamamlarında bazı fiziksel etkinliklere (yüzme, dans, toplu oyunlar gibi) katıldıkları belirtilmektedir. Ya da savaşçı erkek temsilleri gibi savaşçı kadın temsilleri de vardı, örneğin amazonlar. Ayrıca, Roma İmparatorluğunda gladyatör kadınların da varlığına dair arkeolojik bulgular da var.

Kadın sporunun gelişme yılları, 19.yüzyılın ortalarından 20.yüzyılın başlarına kadar olan dönemdir (Hargreaves, 2002:53). Viktorya dönemi olarak adlandırılan bu dönemde kadınlar spor tarihinde yer almaya başlıyorlar. Özel alan olarak adlandırılan ev içi alandan kamusal alana çıkan, çalışma yaşamında yer alan kadın sayısında ciddi anlamda bir artış oluyor. Kadınların kamusal yaşamına paralel olarak spora katılımlarına da yavaş yavaş izin veriliyor ama belirli sınırlar içinde.

Kadınları spor ortamından uzak tutan kadının fizyolojik olarak nasıl bir varlık olduğuna yönelik Viktoryen inanıştır: Kadın sadece rahimden ibaret bir fizyolojiye sahiptir. Yani kadınlar rahimleri tarafından idare edilmektedirler. Örneğin, "sırt ağrısından boğaz ağrısına kadar herhangi bir ağrının uterus ile ilişkili olduğu düşünülüyordu" (Powell, 1981). Kadının rahimden ibaret olduğu görüşü kadını eve hapseden toplumsal cinsiyet düzeninin temelidir. Bu düzenin merkezinde duran Viktorya ailesinde ahlakın bekçileri görevini üstlenen kadınlar için annelik, heteroseksüellik ve doğurganlık zorunluydu. Çünkü toplumun devamı aileye, ailenin devamı da kadına bağlıydı.

Rahimleri tarafından idare edilen, ailenin ve toplumun devamlılığını sağlayan kadınlar narin ve yaralanabilir bir beden yapısına sahiptiler. Herhangi bir sportif etkinlik, özellikle fiziksel güç ve dayanıklılık gerektirenler, kadınları kadınsılıktan uzaklaştıracak, kaslı yapacak ve üremeye zarar verecek bir tehlike olarak görülüyordu. Biyolojik indirgemecilik doğrultusunda kadınların biyolojiden ibaret, kırılabilir bir fizyolojiye sahip olduğu görüşünü savunanlar (çoğunluğu erkek hekimler), özellikle orta sınıf kadınların ağır sporlara katılımlarının onların yaralanabilir bedenlerini tehlikeye atacağını ve bunun da aile için zararlı olacağını ileri sürüyorlardı. Örneğin, 1837'de "bedenin alt ekstremitelerinin doğal olmayan birleşimine neden olduğu ve gelecekte korkunç engellere yol açacağı" nedeniyle binicilik kınanırken (Walker, 1937), 1910-1911 yıllarında sporun genç kızlara onarılmaz zararlar verdiği, hokeyin de kadını emziremez hale getirdiğine inanılıyordu.

Kadınların patolojik bir fizyolojinin kurbanı olarak ağır sportif etkinliklere dayanamayacak kadar zayıf varlıklar olduğu miti kültürel olarak tanımlanan kadın bedeni hakkındaki "gerçeklerden" yola çıkarak ileri sürülmüştür. Kadın ve erkek arasındaki fizyolojik ve psikolojik farklılıklara vurgu yapan medikal söylemlerin de birer kanıt olarak sunulduğu bu çabalarla, kadının sporda ikincilliğinin nedeni olarak onun anatomisi gösterilmiştir. Kadın bedeni üzerine kurulan denetim, onun geçmişte kamusal alana çıkmasına izin vermemiş, kadının ancak eğlence amaçlı spor yapmasını anlayışla karşılamıştır.

Sağlığın korunması için sporun ve fiziksel aktivitenin önemi özellikle 19.yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Sağlık kadınlar için çok daha önemliydi, çünkü kadınlar anneydi. Sağlıklı olmayan kadınlar sağlıklı olmayan çocuklar doğurur anlayışı hakimdi. Bu anlayış özellikle egzersiz ve fizyoloji alanında, kadınlar için egzersizin erkeklerden daha farklı olması gerektiği görüşünü ortaya çıkardı. Egzersiz ve beden eğitiminin kadınlar için temel rolü sağlıklı bir anneliktir. Bu nedenle ağır egzersizler ancak bu amaca hizmet ettiği müddetçe izin verilebilir. Örneğin, kadınlar için düzenlenen egzersizler karın bölgesindeki kasların güçlenmesine yönelik olmalıydı. Ayrıca kadınlara hareket özgürlüğü kazandıran moda kıyafetleri kadınlar giymemeliydi çünkü, bu kıyafetler egzersizin hedeflerinden uzaklaşılmasına neden olmaktaydı. Günümüz egzersiz programlarıyla karşılaştırıldığında o dönemki programların kadınlar için yüksek yoğunlukta egzersizleri içermediğini belirtmeliyiz.

Fakat tüm bu inanışlara rağmen, özellikle kolejlerde okuyan orta sınıf kadınlar spora aktif olarak katılmaya başladılar ama kadınlığa yönelik egemen beklentilerin sınırları içerisinde kalarak. Bu sınırları çizmenin en kolay yolu bazı sporların kadınlara daha uygun olduğunu ileri sürerek onları belirli alanlara hapsedmekti.

Bu dönemin en popüler sporu olan tenis kadınların da en fazla katıldığı spor dalı. Bunun nedeni kadınların erkeklerle birlikte oynayabilmeleri ve spor dalının gerektirdikleri bakımından katılan kadınların erkeksi olarak algılanmamaları. O dönem oynanan tenis modern tenis sporundan daha farklı özelliklere sahip, günümüz badmintonuna benzeyen bir etkinlik. Sadece zenginler tarafından sosyal gezintilerin bir parçası olarak zenginler kulübünün çimlerinde oynanan bir spor. Ayrıca yavaş temposu nedeniyle sadece kadınlar için düşünülen ilk spor (Davenport, 1999). Üst sınıf kadın ve erkeklerin katıldığı golf kadınların katıldığı bir diğer spor dalı. Fakat sadece golf kulüplerine üye olan erkeklerin eşlerinin ve kızlarının oynamasına izin veriliyordu (Powell, 1981:62).

Kadınlar ve erkeklerin birlikte oynanabileceği kriket "oyuncuları yuvarlak omuzlu yapabileceğine yönelik tüm uyarılara rağmen, kısa bir süreliğine kolejlerde ve kolejlerin dışında oynanan en popüler sporlardan biriydi." (Powell, 1981:40). Okçuluk da erkeklerin yanında kadınların da katılabildiği spor. Okçuluğun kadın ve spor tarihi için önemi kadınlar için ilk örgütlü yarışma sporlarından biri olması. Bu dönemde kadınlar bir çok okçuluk klübünün üyesiydiler ve düzenli olarak turnuvalara katılmalarına izin veriliyordu.

Bu dönemin bir diğer popüler sporu bisiklet. Kadınlar için "bisiklet fiziksel hareket olanağı, sağlıklı ve aktif rekreasyonun yararları anlamına gelirken aynı zamanda kısıtlayıcı kıyafetlerden ve şaperondan (genç kadına eşlik eden yaşlı kadın) özgürlük düşüncesi anlamına geliyordu" (Vertinsky, 1994:70). Bisiklet, kadınların korseye hapsedilmiş bedenlerinin kurtuluşunun bir anahtarı olmuştur. Bu nedenle kadın ve spor tarihinde bisikletin ayrı bir yeri vardır.

Sporda kadın ile ilgili yeniliklerin içinde en önemlisi kıyafet reformudur. Aslında Viktorya döneminin sonlarındaki kıyafet reformunun nedeninin spor olduğu ileri sürülür. Spor yapan orta sınıf kolejli kadınlar diğer kadınların spora katılımları için katalizör oldular. Bu kadınlar bisiklet için cimnastik ya da golf pantolonu gibi bir pantolon ve tenis için de kısa kollu giymeyi talep ettiler (Vertinsky, 1994:74). Yeni kıyafetleri giyen onlar oldular. Bisiklet alan kadınlar rahatlatılmış korseler ve daha fonksiyonel ayakkabılar talep ettiler. "Bisiklet, kıyafet reformu için bir uyarıcı ve egezersiz için de bir teşvikçidir" (Powell, 1981:85).

Kadın sporunun ilk yılları olarak kabul edilen Viktorya döneminde kadınların spor tarihinde yer almaya başlamaları, kadınların kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olarak kamusal alanda var olma çabaları olarak yorumlanabilir ve yorumlanmalıdır. Fakat bu süreçte spora katılım (çizilen sınırlar içerisinde) kadının ev içi özel alana ve evdeki biyolojik ve toplumsal yeniden üretim söylemine hapsedilmesinin de ideolojik bir aracı olmuştur (Hargreaves, 2002: 54). Bir hanım gibi davranmak, kadın olmak ile ilgili burjuva değerlere uyum ile ilişkilidir ve bu 19.yüzyılda sporcu kadınlar için bir önkoşul olmuştur: Bir hanım gibi

tenis oynamak, bir hanım gibi ok atmak gibi. Hargreaves (2002)'e göre, 19.yüzyıldaki kriket ve tenis gibi rekreatif etkinliklere katılım aktif olmaktan daha çok pasifliği, üstünlükten daha çok boyun eğmeyi temsil ediyordu.

Sonuç olarak,

"Çok sayıda kararlı kadın kamusal alandaki olanaklardan yararlanmak için çabaladılar; evlenip evlenmemeyi seçerek, mesleki kariyer yaparak, tenis ya da golf oynayarak ya da bisiklete binerek kendi bedenlerini kendi istedikleri gibi kullanabilme hakkına sahip olabilmek için mücadele ettiler."

(Vertinsky, 1994:69)

Kadınları spor ve fiziksel etkinliklerden alıkoyan ya da belirli sınırlara hapseden erkeğin gücü ve kadının zayıflığına yönelik biyolojik farklılığa dayanan söylemlerdir. Bu söylemlerin beslediği de kutsal ailedir. Kadınlık ve erkeklik söylemlerinin normalleştirilmesi, erkeklik ve kadınlık imgelerinin bedenselleşmesi (embodiment) ve kadının bedenini yaralanabilir, hassas bir varlık olarak yaşamayı tercih etmesi -dayanıklılık ve kuvvet gerektiren fiziksel etkinlikleri yapmaktan alıkonulması- yoluyla gerçekleşmektedir. Buradan bakıldığında, kadınların spor tarihinde yer almaya başladıkları bu dönem (ve yer aldıkları bir çok dönem) hakim kadınlık ve erkeklik söylemlerinin spor aracılığıyla kuvvetlendirildiği bir dönemdir.

Kaynaklar

Davenport, J. (1999). Tennis. *International Encyclopedia of Women and Sports*. Ed. Karen Christensen, Allen Guttman, and Gertrud Pfister. New York: McMillan.

Hargreaves, J. (2002). The victorian cult of the family and the early years of female sport. In Scraton, S. and Flintoff, A. *Gender and Sport: A Reader*. Routledge, NY. (p. 53-659).

Powell, B. R. (1981). *Women and Sport in Victorian America*. Dissertation in University of Utah.

Vertinsky, P. (1994). *Women, Sport, and Exercise in the 19th Century*. *Women and Sport*. Ed. D. Margaret Costa. Champaign: Human Kinetics.

Walker, D. (1937). *Exercise for Women*, London, 2nd Ed. Quoted by R.A. Smith, *American Women's Sports in the Victorian Era*, Pennsylvania State University. (p.8).

Canan Koca

Uluslararası Kadınlar ve Kız Çocukları için Beden Eğitimi ve Spor Birliği (IAPESGW)

www.cinsiyetvespor.org